

Conceptual Foundations of Understanding Love in the Eastern Religious and Philosophical Tradition

UDC 1(091):177.6:316.33.300

DOI: <https://doi.org/10.15421/172693>**Yanishevskiy Oleksandr**Ph.D., Student, <https://orcid.org/0009-0000-3493-7545>, oyanishevskiy@gmail.com*Zhytomyr Ivan Franko State University (Zhytomyr, Ukraine)*

Abstract.

Relevance. The article presents an analysis of the concept of love in the Eastern philosophical tradition, taking into account its ethical and existential-soteriological dimensions. It is particularly relevant to provide a holistic definition of the place, role, and essence of love specifically within the context of Eastern cultural and axiological traditions, given the absence of a comprehensive analysis of such concepts in Ukrainian discourse. Additional scientific novelty lies in the reconstructive terminological definition of love within each of the examined philosophical and religious worldviews.

The purpose of the article is to analyze the understanding of love in the Eastern religious and philosophical tradition in order to trace the transformation of the interpretation of the idea of love within the major philosophical and religious movements of the Eastern tradition, providing a corresponding synthetic analytical conclusion and defining the essence, role, and place of love in Eastern culture. The research methods were applied systematically and include hermeneutic analysis for the proper interpretation of love within its respective historical and religious context; the historical-philosophical method was used to identify the main philosophical-historical periods and founding representatives of Eastern philosophical and religious traditions, as well as to further determine the philosophical interpretation of the understanding of love.

Conclusions. It is substantiated that within the Eastern worldview, love primarily appears as an empathetic and value-oriented state of consciousness directed toward personal and social well-being and the harmonization of human interaction with society – contrary to the Western tradition, where love is often conceptualized as intentional attention toward the object of love and as a means of spiritual growth. It is demonstrated that the functional role of love in Eastern philosophical discourse lies in the transcendence of personal egocentrism and the affirmation of social harmony. The erotic dimension of love is considered partial and non-determinative for Eastern conceptions. The article also substantiates the perspectives of a holistic synthesis of Eastern and Western philosophical approaches in order to clarify the universal content of love and the possibility of its implementation within the ethical-legal and educational spheres of contemporary society.

Keywords: love, romantic love, concept of love, Buddhist love, Confucius, Laozi, Buddhism, Islam

Концептуальні засади розуміння любові у східній релігійно-філософській традиції

Янішевський Олександр*Житомирський державний університет імені Івана Франка (Житомир, Україна)*

Анотація

Актуальність. У статті здійснено аналіз концепту любові у східній філософсько-релігійній традиції з урахуванням їх етичного та екзистенційно-сотеріологічного вимірів. Особливо актуальним є цілісне визначення місця, ролі та сутності любові саме в контексті східної культурно-аксіологічних традицій за відсутності повноцінного розбору таких концептів в українському дискурсі. Додаткова наукова новизна полягає у реконструктивному термінологічному визначенні любові в межах кожної з розглянутих філософсько-релігійних світоглядів.

Метою дослідження є аналіз розуміння любові у східній релігійно-філософській традиції з метою прослідковування трансформації інтерпретації ідеї любові у основних філософських та релігійних течіях східної традиції з відповідним синтетичним аналітично-синтетичним висновком та визначенням сутності, ролі та місця любові у східній культурі. Методи, використанні для дослідження, застосовано системно і включають герменевтичний аналіз для правильного трактування любові у відповідному історичному та релігійному контексті; історико-філософський метод використано для віднайдення основних філософсько-історичних періодів та представників-засновників філософських та релігійних східних традицій й подальшого віднайдення філософської інтерпретації розуміння любові.

Висновки. Обґрунтовано, що у східному світогляді любов постає передусім як емпатійно-ціннісний стан свідомості, спрямований на особистісний і соціальний добробут та гармонізацію взаємодії людини із суспільством – на відміну від західної традиції, де любов часто осмислюється як інтенціональна увага до об'єкта любові та спосіб духовного зростання. Доведено, що функціональна роль любові у східному філософському дискурсі полягає у трансценденції егоцентризму особистості та утвердження соціальної гармонії, а кохання у сенсі еротичного виміру любові розглядається як така, що не є етично-визначальною для східних концепцій. Також, обґрунтовано перспективність холистичного синтезу східних і західних філософських підходів задля уточнення універсального змісту любові та можливості її імплементації в етично-правовий і освітній простори сучасності.

Ключові слова: любов, любов еротична, розуміння любові, буддистська любов, Конфуцій, Лао-Цзи, буддизм, іслам

Стаття надійшла / Article arrived: 11.03.2026 // Схвалено до друку / Accepted: 23.03.2026 // Підписано до друку / Approved for printing: 13.04.2026

Вступ.

Феномен любові у філософському дискурсі постає не лише як емоційний чи особистісний досвід, але й як засадничий екзистенційно-ціннісний вимір людського буття. У широкій інтерпретації любов виходить за межі еротичної сфери та набуває характеру соціального співбуття, що визначає способи взаємодії особистості з іншими та з колективною реальністю. Її конкретні форми детермінуються історично-культурним середовищем, системою домінуючих вірувань і цінностей, а також особистісною ієрархією смислів, через яку індивід вбачає власне місце у світі.

Історично уявлення про любов формувалися в тісному зв'язку з панівними метафізичними та антропологічними моделями певної епохи. Зміна релігійних, міфологічних або філософських парадигм неминуче трансформувала і розуміння того, що вважалося благом та щастям, належним способом співжиття та критерієм людської досконалості. У східній чуттєво-медитативній традиції метафізичні концепції сутності людини й структури буття безпосередньо впливали на етичні норми та соціальні ідеали, визначаючи межі допустимого й бажаного. Відтак інтерпретація любові ставала відображенням ширших онтологічних і аксіологічних засад. Проблема щастя як відсутності страждань, гармонійного суспільного устрою та індивідуальної реалізації завжди передбачала відповідь на питання про природу людини та її внутрішню сутність. Саме тому любов у різних культурних і філософських контекстах розглядалася як один із ключових механізмів досягнення повноти буття та внутрішньої гармонії. Аналіз східної традиційних філософських концептів любові дає змогу простежити не лише зміни термінології чи акцентів, а й глибинні зрушення у розумінні людської природи та її ціннісних орієнтацій. Сучасний філософський дискурс потребує не просто опису цих змін, а їхнього критичного співставлення та подальшого синтезу. Лише через комплексну рефлексію культурно-філософських традицій можливе уточнення й оновлення тих смислових структур, які визначають сучасне бачення любові як універсального феномена людського буття.

Актуальність. Станом на зараз, в україномовному дискурсі відчутно бракує комплексних досліджень, присвячених сучасному переосмисленню феномена

любові в контексті східної філософської традиції, особливо з виключенням російськомовних чи білоруськомовних джерел. Важливо відмітити також й відсутність холистичного філософсько-герменевтичного аналізу та співставлення як основних філософських, так і релігійних концептів, що становлять фундаментальний аксіологічно-етичний світоглядний базис країн Сходу. Особливо недослідженим лишається роль та інтерпретація любові й кохання у існуючих філософсько-релігійних ціннісних системах (даосизм, конфуціанство, буддизм, іслам), котрі втрачаються та оминаються на фоні домінантності концепцій Західної традиції. Пошук найбільш істинного визначення любові має включати аналіз усього культурно-аксіологічного базису людства та є особливо важливим в епоху процесу глобалізації, де врахування філософсько-етичних аспектів двох світів – Заходу і Сходу – допоможе віднайти спільне світоглядне бачення на подальший деонтологічний розвиток людства задля досягнення загального блага.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Компаративний аналіз феномену любові у конфуціанстві, даосизмі, буддизмі та ісламі не є достатнім в українському філософському дискурсі, зокрема враховуючи холистичний підхід до проблематики. Відповідно, більшість таких розглядів існують у більш концептуально-конкретних аналізах, за винятком О. Магеря, реконструктивними висновками місця та ролі любові якого є виокремлення ролі та місця любові “жень” (любов-людяність) як рису “благородного мужа” в конфуціанстві, як засіб протистояння бажань у буддизмі та “умовою становлення мусульманина як особистості” у ісламі (Магеря, 2013). О. Суліменко (2023) розділяє тези О. Магеря в контексті конфуціанства, а також розширює розуміння людинолюбства у здатності співчувати і “бажання відділяти добре й погане у людях”. Сутністю любові у даосизмі згідно з М. Шамшур (2012) є любов до самого життя, причому кохання як одна із типів любові (широкого значення) окреслюється не як надважливе, але таке, що слугує одним із особливих особистісно-соціальних напружень для підтримання стосунків, в межах яких важливо зберігати рівновагу. Місцем любові в мусульманському світобаченні досліджували Шамсутдинова-Лебедюк Т. та Ляльович, В. в контексті сім’ї як “джерела формування морально-етичних засад” включно з любов’ю, де любов окреслена як “емоційна фундаментальна потреба у спутнику життя” та емоційна близькість”, а шлюб є відповідним способом втілення такої любові (Шамсутдинова-Лебедюк & Ляльович, 2025). Також, в черговому дослідженні О. Янішевського любов досліджувалась і у релігійному контексті ісламу як світової релігії східного походження і була визначена як інтегральна частина “сотеріологічного іману” (віри) мусульманина, що зближує людину з Аллагом

та сприяє соціальній гармонії (Янішевський, 2025). Роль любові у буддистсько-махайянському дискурсі І. Книш визначає як таку, що долає егоцентризм та слугує порятунком від страждань для інших (2025). Для порівняння, у трактатах дзен-буддиста Сакйонга Міпам Рінпоче (2018) любов загалом має надихати людство на доброзичне ставлення та толерантність до світу, а також цінувати кожну живу істоту.

Результати дослідження.

Споконвіків феномен любові розглядається як унікальна інтегральна частина антропологічної екзистенції, причому розкриття онтогенези та сутності цього феномену була і є однією із передових та досі актуальних проблематик у філософському та релігійно-герменевтичному дискурсах. Серед інших, філософські традиції Сходу вирізнялись особливим баченням любові та кохання, в тому числі з урахуванням значущого впливу філософії східних релігій.

Даосизм та конфуціанство, як превалюючі філософські традиції Стародавнього Китаю, пропонували своєрідну інтерпретацію любові та кохання. Лао-Цзи, засновник даосизму, розглядав Дао як першооснову, субстанцію самого Буття: “усе живе з'явилося на світ завдяки йому” (Лао-цзи, 2024, с. 38). Дія Дао проявляється у світі як буттєвий універсальний принцип, що дозволяє гармонійно співіснувати різним формам життя, тобто існувати та взаємодіяти як окремі онтологічні одиниці. Людина є частиною проявленого Дао, тобто такого, що має форму (тілесність) та ім'я (уособлення психофізичного виміру людини). Відповідно, людина може бути як узгоджена з принципом Дао, так і ні, причому сама узгодженість можлива за усвідомлення та якісного здійснення принципу У-вей – буття, психофізична якісна дієвість людини, що відображає гармонійність та принцип Дао без “свідомого наміру” чи примусу, а за природної причинності (Бутко, 2016).

Важливим уточненням аксіологічного виміру в контексті даосизму Лао-цзи є те, що повнота узгодженості з Дао-принципом є не об'єктивною ознакою, а способом самого буття: людина, котра внесе будь-яку оцінку власної моральності або моральності інших автоматично втрачає набуту повноту осягнення У-вей самим актом оцінювання. Як аксіологічно-екзистенційний універсум У-вей слугує антропологічним шляхом досконалості. Досконала людина має “три скарби” – людинолюбство, ощадливість та смиренність (Лао-цзи, 2024, с. 67). Відповідно, любов у світобаченні Лао-цзи є доброю, дружньою любов'ю до людства, подібною до буддистської любові: “із добрим вона поводить себе добре, із недобрим – теж добре” (Лао-цзи, 2024, с. 82). Тиша, як духовна, так і соціальна є частиною будь-якої із аксіологічних чеснот даосизму, в тому числі і любові. Гармонійність з Дао – У-вей стан – можливий лише за особливого стану невтручання, відсутності

наміру на когось чи на щось – це радше гармонійне співжиття як наслідок здійснення принципу У-вей через інтуїтивно-особистісне осягнення, а не вольове прагнення до досягнення гармонії. Повне осягнення Дао (як процес) – це зникнення дихотомічного суб'єктно-об'єктного сприйняття “Я” та “Світ”. А отже, досконала любов у широкому значенні набуває статусу всеприйняття та є істинно “безумовною”, бо є природною (Das & Rao, 2022).

У світоглядній позиції Лао-Цзи антропологічні любов та кохання слугують як одні із модусів буття Дао, виражені через “ци” (життєву енергію), що підтримують гармонійне співіснування “Я” та “Інший”. Єдиною сутнісною різницею є те, що кохання є й любов'ю до тіла, але жодна із форм любові не є ієрархічно вищою: любов у даосизмі виступає як вияв Дао для підтримання гармонії світу. Отже, з огляду на вчення Лао-Цзи, любов (ідеальна) може бути інтерпретована як особистісно-соціальний вияв Де в модусі У-вей людини, що здійснюється через її природне – смиренно-ощадливе та добре – ставлення до людей та світу, гармонійному з космічним принципом Дао. У межах запропонованої інтерпретації любові кохання розглядається з додатковим урахуванням еротичного виміру у її природному ставленні та направленості кохання до об'єкта любові.

На відміну від Лао Цзи, Конфуцій, засновник конфуціанства, розглядав етичний вимір людини у реалізації її досконалості, повнота якої залежить від її узгодженості з порядком Неба – метафізичним виміром, моральний авторитет якого є вище за будь-який, в тому числі політичний, авторитет людства. Ритуали як особистісно-суспільний модус буття людини є способом екзистенційного осягнення морального порядку Неба та слугують соціальним нормативом, представленим у формі традицій та етичних соціальних взаємодій. Одним із основних призначень ритуалів є соціально-особистісна гармонія (Хе), що зв'язує “воєдино людського індивіда, суспільство і Дао” (Муляр, 2019). Як і у філософських міркуваннях Лао Цзи, Де слугує реалізацією якісної особистісної поведінки, проте у Конфуція Де є діяльною етичною (благочестивою) соціально-особистісною поведінкою, актуалізація досконалості у антропологічному вимірі, тоді як у даосизмі Лао Цзи Де осмислюється як космічно-антропологічна реалізація Дао. Людина має прагнути досконалості і вчитися їй усе життя; мірою досконалості людини є ступінь її людяності. У “Бесідах та судженнях” Конфуція етичний вимір любові розглядається як інтегральна складова людяності у значенні любові до людей (Конфуцій, 2023, с. 93).

Важливо зазначити, що любов у світогляді Конфуція не є однаковою для всіх, оскільки залежить від сімейної спорідненості та якості морально-соціальної взаємодії: на людину “гідну” слід рівнятися,

з “негідною” – зануритися в себе (Конфуцій, 2023, с. 25). Причому, принциповість та вимогливість є одним із якостей люблячої людини: “Як можна бути невимогливим до того, кого любиш? Як можна залишати без настанов того, кому ти відданий?” (Конфуцій, 2023, с. 107). Окрім того, любов людської людини є хоч і різною за ступенем, але антропологічно-безумовною: така людина завжди зможе знайти приклад наслідування якоїсь якості у кожній людині, не дивлячись на походження, соціальний статус чи негідність (Конфуцій, 2023, с. 44; Суліменко, 2023). Ступінь та любові (від особистісної прихильності до онтологічної) та форма її прояву (від поваги та шанобливості до суровості й дистанції) людської людини є як етично, так і реляційно зумовленою (Конфуцій, 2023, с. 115]. Відповідно, хоч Конфуцій і не надавав окремого пояснення місця кохання у суспільній чи особистісній етиці, проте з його повчання логічно випливає, що кохання, як і любов, слугує на користь суспільству за умови дотримання людяності у відносинах, у випадку реалізованого Де. Отже, любов (в контексті інтерпретації вчення Конфуція) можемо визначити як особистісно-соціальний вияв Де в модусі людяності, що здійснюється у соціумі у формі особистісних та соціальних, гармонійних з морально-етичним порядком Неба ритуалів, форма прояву яких зумовлена реляційно та етично. Кохання в межах концептуального розрізнення у синтетичному аналізі любові можемо інтерпретувати з майже ідентичним, як і любов, трактуванням, в розумінні еротично-афективної зумовленості та спрямованості на об’єкт кохання.

Історіологічно, східна філософська традиція базувалася на лише на суто філософських концептах тих чи інших мислителів, але й великою мірою спирається й на релігійний світогляд. Серед інших, найбільшого впливу (та закріплення в подальшому статусу світових релігій) досягли буддизм та іслам. Сіддгартсі Гаутамі (Будді), засновнику буддизму, вдалося запропонувати революційний сотеріологічно-практичний спосіб позбавлення страждань (дукхи) через особливу методологію досягнення людиною особливого стану — нірвани, що дозволяє їй позбутися сансаристичних страждань. У своєму вченні, Сіддгартта зважав на те, що увесь світ є непостійним, мінливим і перебуває у сансаристичному онтологічному процесі, в якому усі свідомі істоти, після чергової смерті, кармічно перероджуються через структурну умову процесу переродження, так звану “авідью”, тобто “незнання”. Коли людина помирає, вона втрачає фізичне тіло, але прив’язаності свідомості лишаються. Без тіла вона не може реалізувати своїх потягів, а без просвітлення, яке неможливе без знання – усвідомлення Чотирьох Шляхетних Істин (відкриті Буддою) – людина кармічно набуває нового втілення, де усі попередні відбитки прив’язаностей наново формуються у

свідомості вже при зачатті (перенародженні). Чотири Шляхетні Істини включають пояснення того, що бажання викликають страждання та, відповідно, існує спосіб звільнення від бажань, так званий “Вісімковий Шлях” – практична медитативно методологія усвідомлення Чотирьох Істин та сансаристичного буття. Роль любові у буддизмі є сотеріологічно значущою як один із інструментів досягнення медитативної трансцендентної мудрості, що дозволяє досягнути нірвану. У світогляді Будди любов (метта) – це одна із вищих людських якостей і чеснот. Оскільки фундаментом для метти слугує добро, яке є не віддільне від любові, в буддійських джерелах та трактуваннях метта найчастіше зазначається як “любляча доброта”. Метта є “порятунком серця”, стан, коли людина повністю позбувається пристрастей (Пішель, 2024, с.142). Буддизм виділяє Чотири Піднесені Стани (свідомості) людини (брахмавіхари), також відомі як “Чотири Невимірні”: метта (любов або любляча доброта), каруна (співчуття), мудіта (співрадість або дружна радість) та уpekха (спокій). Атрибутами метти є “відсутність бажання володіти”, “відсутність Я”, “відсутність селективності та виключень”, “всеприймаюча, незалежно від розміру живого, близькості чи простору перебування (водного, земельного, повітряного)”; “любов є піднесеною шляхетністю серця, а також інтелектом, що знає, розуміє та готова допомогти”; “та любов, яка є силою та дає силу – є найвищою любов’ю”. (Nyānaponika Thera, 1999, p. 15). На основі герменевтично-аналітичних трактувань, можемо зробити висновок, що у буддійській традиції, любов у її вищій формі (метта) – це емпатійно-стабільний стан свідомості, звершений в результаті медитативного усвідомлення до стражденності світу та який співчутливо спрямований на власне та щастя всіх свідомих істот через наміри і дію за принципами безумовності, рівності та доброти, що є природними якостями такого стану. Еротична (чуттєва) любов не має особливого значення у буддійській традиції: більше того, вона є незначною і навіть шкідливою для досягнення нірвани. Разом з тим, повертаючись до морального кодексу раннього буддизму, спостерігаємо обов’язкову для чернечої общини заповідь “не торкайся чужої дружини”, що дещо виокремлює еротичну любов з-поміж інших.

Іслам, як і буддизм, набув статус світової релігії, і здійснив неабиякий вплив на аксіологічно-філософський світогляд людства. Віра в Аллага є центральним сотеріологічним ключем в ісламі. У мусульманському світогляді Мугаммед, передавши слово Аллага у Корані, уточнив існуючі християнські та юдейські Божественні книги, і власним прикладом та вченням задав практичний приклад праведного життя, що знайшов своє відображення у Сунні. Як і у християнстві, любов до ближнього є одним із провідних у мусульманському релігійному

контексті. Милосердність і любов є якістю, а не моральною складовою, вірянину ісламу: «Віруючі в своїй любові... подібні до тіла – якщо одна його частина хвора, то ціле тіло розділяє разом з нею безсоння і лихоманку» (Ібрагім, 1997, с.60). Ісламські вчення поширюються і на проблематику соціальної нерівності, роблячи особливий акцент на рівність серед народів: «Ми вас народами і племенами для того, щоб знали ви одне одного...» (Коран, 49:13). В Корані, серед інших, містяться аятти, в котрих є заклики до дружби та перебуванні лише з вірянами ісламу: «не оточуйте себе тими, хто не з-посеред вас... ненависть видна на вустах їхніх», «ви любите їх, але не вони не люблять вас», «якщо вразить вас лихо, то радіють вони» (Коран, 3:118-120). Також, Аллаг мовив не товаришувати з «Його ворогами»: «не беріть собі за спільників Моїх ворогів і ворогів ваших!» (Коран, 60:1). Зважаючи на герменевтично-контекстний зміст Священного Письма (Коран) та Священне Передання (Сунна), а також ісламське розуміння справедливості, бачимо, що любов мусульманина до ближнього шириться, як і у християнстві, навіть на ворогів: «Ви любите їх, а вони не люблять вас» (Коран, 3:119); «Ви зустрічаєте їх з любов'ю, тоді як вони не вірують у істину...» (Коран, 60:1) (Янішевський, 2025). Досконала любов у ісламі є сотеріологічною та неодмінно приведе мусульманина до спасіння, оскільки є богоугодною. Недосконала любов у ісламській традиції зумовлена неповним іманом, і в такому випадку саме богобоязність (страх) може замішати любов як рушій сотеріологічного послуху. Іншим важливим рушієм, – наприклад, за відсутності страху попадання в пекло і намаганням повністю зрозуміти цінності Аллага та наслідувати Мугаммеда як людський ідеал, – саме воля, без додаткового внутрішнього відчуття натхнення чи страху, є одним із інших важливих рушіїв до сотеріологічного земного життя. Зважаючи на вищенаведені судження, можемо визначити, що досконала любов в ісламській традиції – це сталий благоговійний стан вдячної свідомості, зумовлений вірою в Аллага з ісламським розумінням світу та прийняттям Його й усього, що Він задумав (повний іман) з відповідною духовною необхідністю вираження такого стану через богоугодні, внутрішньо-соціальні діяння (шаріат), вчинені для та заради

Аллага як Вищого Сенсу. Любов еротична в ісламі, окрім психологічно-етичної ролі підтримки закоханих, відіграє одну із важливих ролей, покладених Аллагом на людство – розмноження на Землі задля уславлення Аллага: «Аллаг створив для вас із вас [чоловіків] самих дружин, і дав вам від ваших дружин синів та онуків...» (Коран, 16:72). Проте інтимний вияв еротичної любові, як і у християнстві, неможливий поза шлюбом, так як сексуальні відносини без шлюбу є «великий гріхом, який карається» (Хатхут, 2019, с.59).

Висновки.

Любов й кохання у східній філософській традиції посідає визначне місце у формуванні етичного простору людства, іноді й з врахуванням сотеріологічного аспекту (іслам, буддизм). Східна філософсько-релігійна традиція інтерпретація любові полягає у любові як особливого емпатійного стану свідомості, спрямованим не лише на особистісний, але й соціальний добробут, чим великою мірою відрізняється від західної концепції, де любов розглядається як увага до об'єктів любові, спрямованим на духовне зростання як себе, так і Іншого. Еротична любов (кохання) є більш вузьким випадком любові та не є наскрізною тематикою у східній традиції. Любов у східній традиції служить одним із способів трансцендентності людини над собою заради соціальної користі і мислиться як прояв модусу людяності задля досягнення соціальної гармонійності.

Перспективним буде холистичний аналіз та синтез філософій Сходу та Заходу з метою віднайдення найбільш істинного визначення та ролі любові й імплементації її принципів у етично-правовий вимір людини. Усвідомленість як спосіб зумовлення та плекання любові, в свою чергу, вимагає просвітництва аксіологічних цінностей любові не лише у філософсько-релігійному дискурсі та сімейному вихованні, але й як частина освітньої програми. Імплементація прикладів любові та пояснення її ролі починаючи із шкільної освіти допоможе розрізнити любов від інших сублімуючих її вимірів, а також роз'яснити важливість та потребу людяності у соціальній взаємодії задля гармонійного співіснування та індивідуального спірозвитку задля блага людства.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Бутко, Ю. Л. (2016). Духовні практики даосизму. *Науково-теоретичний альманах Грані*, 19(2), 151-154. <https://doi.org/10.15421/1716038>
- Ібрагім, І. А. (1997). *Короткий ілюстрований путівник для розуміння ісламу* (2-ге вид.; М. Якубович, пер.). Darussalam.
- Книш, І. В. (2025). Сприйняття природи й екологічна етика в контексті «китайської мрії»: конфуціанство, даосизм, буддизм. *Актуальні проблеми філософії та соціології*, 52. <https://doi.org/10.32782/apfs.v052.2024.11>
- Конфуцій. (2023). *Бесіди і судження (Луньюй)* (Т. Рожко, пер.). Арії.
- Коран. (2024). *Коран: переклад смислів українською мовою* (М. Якубович, пер.). Середняк Т. К.
- Лао-цзи. (2024). *Дао Де Цзін. Книга про шлях та силу* (Л. Дудченко, пер.). Арії.
- Магеря, О. П. (2014). Феномен любові: релігійно-етичний аспект. У *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету* (с. 145-147). Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6908/Mageria.pdf>

- Муляр, В. І. (2019). Тема гармонії у філософії Конфуція. *Гілея: науковий вісник*, 140(1, ч. 2), 50-53. http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_140%282%29_13
- Пішель, Р. (2024). *Будда. Його життя та вчення*. Арії. https://ariy.com.ua/internet_magazin/non_fiction/budda%2C_jogo_zhittya_ta_vchennya.html?utm_source=chatgpt.com
- Сакйонг Міпам Рінпоче. (2018). *Принцип Шамбали: відкриття прихованого скарбу людства* (пер. з англ.). Софія. https://www.yakaboo.ua/ua/princip-shambali.html?utm_source=chatgpt.com
- Суліменко, О. (2023). «Луньюй» Конфуція: концепція «благородного мужа». *Modern Engineering and Innovative Technologies*, 4(26-04), 10-17. <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-26-04-019>
- Хатхут, Х. (2019). *Розумне читання мусульманина*. ПП «Формат». https://umma.in.ua/ua/node/2198?utm_source=chatgpt.com
- Шамсутдинова-Лебедюк, Т. Н., & Ляльович, В. В. (2025). Ісламська сім'я як соціокультурний і духовний інститут. *Культурологічний альманах*, (3), 44-50. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.3.6>
- Шамшур, М. А. (2012). Концепт кохання в культурно-специфічному контексті картини світу китайського етносу. *Studia Linguistica*, 6, 132-137. <https://studia-linguistica.knu.ua/koncept-kohannja-v-kulturno-specifichnomu-konteksti-kartini-svitu-kitajskogo-etnosu/>
- Янішевський, О. (2024). Концептуальні підходи до розуміння любові до себе як основи самореалізації особистості. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 2(96), 136-144. [https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.2\(96\).2024.136-144](https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.2(96).2024.136-144)
- Янішевський, О. (2025). Любов до ближнього як імператив соціальної ненасильницької місії ісламу. *Вісник гуманітарних наук*, 8, 1-22. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15694639>
- Das, K., & Rao, T. S. S. (2022). Love, veritably – A mélange of love, intimacy, attraction, and sensuality. *Journal of Psychosexual Health*, 4(3), 195-202. <https://doi.org/10.1177/263183182211021>
- Nyanaponika Thera. (1999). *The four sublime states (Brahmavihāra)*. Buddha Dharma Education Association Inc.

REFERENCES

- Butko, Y. L. (2016). Spiritual practices of taoism. *Scientific and Theoretical Almanac Grani*, 19(2), 151-154. <https://doi.org/10.15421/1716038>
- Das, K., & Rao, T. S. S. (2022). Love, veritably—A mélange of love, intimacy, attraction, and sensuality. *Journal of Psychosexual Health*, 4(3), 195-202. <https://doi.org/10.1177/263183182211021>
- Ibrahim, I. A. (1997). *Korotkyi iliustrovanyi putivnyk dlia rozuminnia islamu* (2-he vyd.; M. Yakubovych, Trans.). Darussalam.
- Khatkhut, Kh. (2019). *Rozumne chytannia musulmanyana*. PP "Format". https://umma.in.ua/ua/node/2198?utm_source=chatgpt.com
- Knysh, I. V. (2025). Spryniattia pryrody y ekolohichna etyka v konteksti "kytaiskoi mrii": konfutsianstvo, daosyzm, buddyzm. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii*, 52. <https://doi.org/10.32782/apfs.v052.2024.11>
- Konfutsii. (2023). *Besidy i sudzhennia (Lun'ui)* (T. Rozhko, Trans.). Arii.
- Koran. (2024). *Koran: pereklad smysliv ukrainskoiu movoiu* (M. Yakubovych, Trans.). Seredniak T. K.
- Lao-tszy. (2024). *Dao De Tszin. Knyha pro shliakh ta sylu* (L. Dudchenko, Trans.). Arii.
- Maheria, O. P. (2014). Fenomen ljubovi: relihiino-etychnyi aspekt. In *Yednist navchannia i naukovykh doslidzhen – holovnyi pryntsyup universytetu* (pp. 145–147). Vydavnytstvo NPU imeni M. P. Drahomanova. <https://enpui.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6908/Mageria.pdf>
- Muliar, V. I. (2019). Tema harmonii u filosofii Konfutsiia. *Hileia: naukovyi visnyk*, 140(1, pt. 2), 50-53. http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_140%282%29_13
- Nyanaponika Thera. (1999). *The four sublime states (Brahmavihāra)*. Buddha Dharma Education Association Inc.
- Pischel, R. (2024). *Budda. Yoho zhyttia ta vchennia*. Arii. https://ariy.com.ua/internet_magazin/non_fiction/budda%2C_jogo_zhittya_ta_vchennya.html?utm_source=chatgpt.com
- Sakyonh Mipam Rinpoche. (2018). *Pryntsyup Shambaly: vidkryttia prykhovanoho skarbu liudstva* (Trans. from English). Sofia. https://www.yakaboo.ua/ua/princip-shambali.html?utm_source=chatgpt.com
- Shamshur, M. A. (2012). Kontsept kokhannia v kulturno-spetsyfichnomu konteksti kartyny svitu kytaiskoho etnosu. *Studia Linguistica*, 6, 132-137. <https://studia-linguistica.knu.ua/koncept-kohannja-v-kulturno-specifichnomu-konteksti-kartini-svitu-kitajskogo-etnosu/>
- Shamsutdynova-Lebediuk, T. N., & Lialovych, V. V. (2025). Islamska sim'ia yak sotsiokulturnyi i dukhovnyi instytut. *Kulturolohičniy almanakh*, (3), 44-50. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.3.6>
- Sulimenko, O. (2023). "Lun'ui" Konfutsiia: kontseptsiiia "blahorodnoho muzha." *Modern Engineering and Innovative Technologies*, 4(26-04), 10-17. <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-26-04-019>
- Yanishkevskiy, O. (2024). Kontseptualni pidkhody do rozuminnia ljubovi do sebe yak osnovy samorealizatsii osobystosti. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 2(96), 136-144. [https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.2\(96\).2024.136-144](https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.2(96).2024.136-144)
- Yanishkevskiy, O. (2025). Liubov do blyzhnogo yak imperatyv sotsialnoi nenasyllynskoj misii islamu. *Visnyk humanitarnykh nauk*, 8, 1-22. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15694639>